

**Prof. dr hab. inż. Marian KOPCZEWSKI**

15 – 224 Białystok

ul. Parkowa 23 m 1

AKADEMIA WOJSK LĄDOWYCH w Wrocławiu

Białystok 1.08.2023r.

## **RECENZJA**

Rozprawy doktorskiej

**opracowanej przez mgr Barbara SAWCZUK-GOŁASZEWSKA**

### **BEZPIECZEŃSTWO PLACÓWEK EDUKACYJNYCH SZKOLNICTWA ŚREDNIEGO W CZASIE PANDEMII COVID-19**

**Rozprawa doktorska przygotowana**

pod naukowym kierownictwem **dr hab. inż. Zbigniew CIEKANOWSKI, profesor uczelni**

#### **1. UWAGI OGÓLNE**

Podstawę formalną do przygotowania recenzji stanowi UCHWAŁA nr 61/NOB/2023 RADY NAUKOWEJ DYSCYPLINY NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE AKADEMII KALISKIEJ IM. PREZYDENTA STANISŁAWA WOJCIECHOWSKIEGO z dnia 6 lipca 2023 r., powierzająca mi pełnienie funkcji recenzenta rozprawy doktorskiej Pani mgr Barbary SAWCZUK-GOŁASZEWSKIEJ nt: **BEZPIECZEŃSTWO PLACÓWEK EDUKACYJNYCH SZKOLNICTWA ŚREDNIEGO W CZASIE PANDEMII COVID-19**”, napisanej pod opieką naukową **dr hab. inż. Zbigniewa CIEKANOWSKIEGO**, profesora uczelni.

Recenzowana praca doktorska mieści się w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Celem sporządzonej opinii jest stwierdzenie czy rozprawa napisana przez **mgr Barbarę SAWCZUK-GOŁASZEWSKĄ** spełnia warunki i wymagania niezbędne do nadania stopnia doktora, określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668), uwzględniając zmiany wynikające z Dz.U. 2022 poz. 574. Recenzja zawiera szczegółowo uzasadnioną ocenę dysertacji w zakresie oryginalnego rozwiązania problemu naukowego, wykazywanej ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie oraz umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

## **2. OBSZAR PROBLEMOWY ROZPRAWY**

Epidemia COVID-19 zmusiła wiele instytucji do przeorganizowania sposobu działania. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego znalazło się wśród tych instytucji, którym przyszło zmagać się z problemami. Działania podejmowane przez ten organ należy uznać za wielotorowe. Na tle podjętych działań wyróżnić należy te, które świadczą o tym, że nie zapomniano o bezpieczeństwie w polskich szkołach, co stało się tematem zainteresowań Doktorantki – realizującej jako kierownik placówki edukacyjnej zadania edukacyjne, dokonując przeanalizowania powyższych działań. Należy podkreślić, że szkoły podjęły się opracowania regulacji stanowiących podstawę do zagwarantowania ich funkcjonowania co stanowiło punkt wyjścia do debat naukowych na temat rozwiązań praktycznych wprowadzonych w wybranych szkołach i stanowiących podstawę badań naukowych Doktorantki.

Rola szkoły w procesie przysposabiania młodego człowieka do samodzielnego życia i wyposażania go w odpowiednią wiedzę oraz zdolności praktyczne jest niezaprzeczalna, a szczególnego znaczenia nabiera w czasie kryzysów i niespodziewanych zdarzeń, czego przykładem była pandemia. Uwzględniając powyższe, podejmowaną przez Doktorantkę problematykę uważam za niezwykle istotną oraz aktualną z perspektywy bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, i co ważne – jednocześnie niewystarczająco jeszcze rozpoznaną. Natomiast temat rozprawy oraz jego opracowanie daje możliwość do zmniejszenia luki poznawczej w badanym zakresie, stanowiącej podsumowanie procesu badań naukowych Doktorantki. Tym samym uważam, że wybór tej tematyki należy uznać za trafny, a prowadzone badania – za potrzebną inicjatywę badawczą. Przedmiot badań ma charakter interdyscyplinarny, a problematyka mieści się w zainteresowaniach nauk o bezpieczeństwie oraz zasługuje, aby być tematem rozprawy doktorskiej.

## **3. OCENA METODOLOGICZNA DYSERTACJI**

Autorka dysertacji Pani mgr Barbara SAWCZUK-GOŁASZEWSKA, podjęła się przedstawienia bezpieczeństwa w polskich placówkach edukacyjnych. Uwzględniając, że państwo polskie gwarantuje każdemu prawo do nauki oraz zapewnia możliwość nauki we wszystkich typach szkół dzieciom i młodzieży, w sytuacji różnych zagrożeń, obowiązek ten musiał być realizowany także w stanie epidemii COVID-19. Z uwagi na szybko rozprzestrzeniającą się na świecie chorobę COVID-19 wywoływaną wirusem SARS-CoV-2, w marcu 2020 r. wprowadzono w kraju regulacje o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, które w sposób zasadniczy zmieniły funkcjonowanie wszystkich instytucji, w tym szkół. Zmiany dotyczyły zarówno form nauczania (zdalne nauczanie), jak i nowych norm sanitarnych. Ogólnonarodowa kwarantanna miała wpływ także na sytuację gospodarczą, w tym poziom zamożności samorządów.

Po ogłoszeniu stanu epidemii 20 marca 2020 r. kształcenie dzieci i młodzieży w szkołach w latach szkolnych 2019/2020 i 2020/2021 było organizowane stosownie do doraźnie zmieniających się przepisów oświatowych, ale sposób i formy realizacji zadań przez szkoły – również ze względów obiektywnych i niezależnych – nie zapewniły uczniom wsparcia na właściwym poziomie. Model funkcjonowania szkoły w formie tzw. „nauczania zdalnego” miał niekorzystny wpływ na proces kształcenia, wychowania i opieki, i przyczynił się do obniżenia jakości kształcenia, pogłębienia nierówności edukacyjnych oraz do pogorszenia kondycji psychofizycznej uczniów i nauczycieli, co wpłynęło, jak wskazuje Doktorantka w dysertacji, również na poziom bezpieczeństwa w szkołach.

Minister Edukacji i Nauki, we współpracy z Ministrem Zdrowia, Głównym Inspektorem Sanitarnym oraz kuratorami oświaty podejmował działania w celu stworzenia warunków prawno-organizacyjnych umożliwiających funkcjonowanie szkół w sytuacji zagrożenia COVID-19. Działania, polegające na doraźnym wydawaniu rekomendacji i wytycznych oraz dostosowywaniu przepisów prawa do doraźnych potrzeb, nie wystarczały jednak do zapewnienia prawidłowej organizacji kształcenia dzieci i młodzieży w szkołach oraz odpowiedniego stopnia ich bezpieczeństwa. Zdaniem NIK, doraźny charakter tych działań można usprawiedliwić wyłącznie w pierwszym okresie epidemii (semestr II w roku szkolnym 2019/2020), natomiast w kolejnych jej fazach (rok szkolny 2020/2021) należało oczekiwać od Ministra tworzenia systemowych rozwiązań mających na celu zapewnienie optymalnych warunków do stabilnej realizacji przez szkoły zadań dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych i bezpieczeństwa. Brak systemowego podejścia do nauczania zdalnego, a tym samym stanu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach, uwidocznił się w:

- niedostosowaniu sposobu i zakresu realizacji podstawy programowej do szczególnych warunków stanu epidemii;
- nieokreśleniu standardów nauczania zdalnego lub hybrydowego z zachowaniem zasad higieny cyfrowej uczniów i nauczycieli oraz z uwzględnieniem możliwości psychofizycznych uczniów na danym etapie nauczania;
- niewystarczającym wsparciu nauczycieli w doskonaleniu umiejętności wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu zdalnym;
- spóźnionej i niewystarczającej reakcji na wzrost potrzeb uczniów i nauczycieli, dotyczących pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania, zamiarem badawczym Doktorantki było określenie kierunków ewolucji zagrożeń pandemią i wpływu jej na poziom bezpieczeństwa w szkole. Tym samym przygotowany materiał stanowi w pewnym zakresie uzupełnienie w dotychczasowej literaturze naukowej opracowania modelowo przedstawiającego zagrożenia bezpieczeństwa na w warunkach pandemii. Założenia metodologiczne badań zawarła Autorka w pierwszym rozdziale rozprawy w którym przedstawiła w kolejności: sytuację problemową i przedmiot badań, problem badawczy, hipotezę, metodykę badań oraz scharakteryzowała przebieg procesu badawczego.

Po nakreśleniu sytuacji problemowej oraz specyfiki obszaru badań, które przedstawiono we wstępie rozprawy, Doktorantka przyjęła, że *przedmiotem badań, na bazie analizy literatury i własnych doświadczeń w niniejszej rozprawie doktorskiej będzie system bezpieczeństwa placówek edukacyjnych średniego szczebla w odniesieniu do zagrożeń bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem stanu epidemii*. Analizując ten problem nasuwa się pytanie: co Doktorantka rozumie pod pojęciem poszczególne stany epidemii w szkole?

Na podstawie powyższego sprecyzowała **cel rozprawy**, jako poznawczy, którym była *identyfikacja formalnych i organizacyjnych uwarunkowań funkcjonowania polskiego systemu szkolnictwa średniego w świetle zachowania i kształtowania bezpieczeństwa wybranych placówek, ze szczególnym uwzględnieniem czasu pandemii COVID-19 oraz utylitarny, jakim było usystematyzowanie wiedzy na temat bezpieczeństwa placówek edukacyjnych średniego szczebla oraz określenie propozycji usprawnień wzmacniających bezpieczeństwo funkcjonowania polskich placówek edukacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń epidemicznych*.

Na bazie przedstawionych w dysertacji celów, Autorka przedstawił **problem badawczy**, który sformułowano w formie pytania: *jak zorganizowany był system bezpieczeństwa polskich*

*placówek edukacyjnych średniego szczebla w czasie pandemii COVID-19 i jakie usprawnienia można wdrożyć wzmacniając rozwiązania systemowe?* Udzielenie wyczerpującej i zgodnej ze stanem faktycznym odpowiedzi na tak postawiony problem badawczy wiązało się z realizacją problemów szczegółowych, wynikających w sposób bezpośredni z celu głównego, które zawarte są w pierwszym rozdziale pracy –  **pewnym niedociągnięciem jest brak ich wskazania na wstępie poszczególnych rozdziałów, oraz wniosków z ich realizacji.**

Wyniki analiz, obejmujących przede wszystkim dotychczasowe praktyczne doświadczenia dydaktyczne Doktorantki, oraz analizę literatury przedmiotu badań i główny problem badawczy, pozwoliły Autorce rozprawy na sformułowane  **hipotezy badawczej zakładającej, że organizacja systemu bezpieczeństwa polskich placówek edukacyjnych średniego szczebla w czasie pandemii COVID-19 opierała się o trzy elementy składowe, stanowiące ich podstawę również w czasie normalnego funkcjonowania, tj. elementy organizacyjne, techniczne oraz psychospołeczne. Założono ponadto, że przykładowymi usprawnieniami, jakie można wdrożyć wzmacniając rozwiązania systemowe będzie, m.in. określenie dodatkowych procedur w kontekście realizacji obostrzeń sanitarnych, organizacja zajęć dla młodzieży o treściach psychologicznych oraz zadbanie o wyposażenie szkół w szybsze łącza internetowe.** Hipotezę główną uzupełniono o hipotezy szczegółowe będące próbą odpowiedzi na postawione wcześniej pytania problemowe.

Reasumując przyjęte cele, problemy i hipotezy główne i szczegółowe są ogólnie właściwe, a osiągnięcie sformułowanych celów oraz rozwiązanie zdefiniowanego problemu badawczego na drodze weryfikacji hipotez roboczych wymagało odwołania się Autorki do naukowych metod i narzędzi badawczych. Interdyscyplinarny charakter rozwiązywanego problemu badawczego spowodował, że w procesie badawczym zostały zastosowane metody teoretyczne oraz empiryczne, których podział został zaprezentowany na rysunku 2. W stosunku do nich przedstawiono dobry opis teoretyczny,  **jednak bez wskazania które z nich i jaki sposób wykorzystano praktycznie do rozwiązania poszczególnych problemów badawczych i potwierdzono w hipotezach.**

Prowadząc badania Doktorantka wykorzystwała, jako jedną z metod badania ankietowe.  **Jednak pewną wątpliwość budzi proces badawczy w aspekcie wiarygodności, bowiem 252 osoby wypełniły ankiety, ale czy jesteśmy w stanie ocenić kto na nie odpowiadał, i czy można badanych uznać za rodziców?** Uwzględniając, że na terenie badanego obszaru funkcjonuje 11 szkół średnich, w których łącznie kształcą się 3726 uczniów, a uszczegóławiając wystosowano prośbę do rodziców podczas zebrań rodzicielskich w kilku szkołach średnich na terenie powiatu,  **dlaczego tak postąpiono?** Uszczegóławiając, kwestionariusz ankiety zamieszczono na portalu Google Forms, zaraz po rozpoczęciu roku szkolnego, tj. we wrześniu 2022 r. i był on dostępny przez 6 tygodni.  **Zachodzi pytanie jak się to ma do stwierdzenia o prośbie do rodziców, zapis powyżej?** Jak również przeprowadzone badania jakościowe - wywiady z dyrektorami szkół średnich, które z uwagi na kwestie organizacyjne (konieczność transkrypcji) trwały około 10 tygodni.

Literatura fachowa, wykorzystana w dysertacji, jest bardzo bogata i to zarówno w grupie publikacji dotyczących podstaw polityczno-ekonomiczno-militarnych problemu, jak i obejmujących typowe zagadnienia edukacyjne (dokumenty źródłowe). Pewnym niedociągnięciem jest brak przeglądu dotychczasowej literatury w zakresie omawianego zagadnienia oraz wskazania przez Autorkę, jakie pozycje były szczególnie istotne przy opracowaniu dysertacji oraz stanowiły teoretyczną postawę procesu badawczego. Liczba pozycji najnowszych, z ostatnich 5 lat jest bardzo mało, a z okresu trwania Pandemii COVID-19,

w sumie skromnie, a szczególnie zasadniczego dokumentu, jak: Informacja o wynikach kontroli NIK „Funkcjonowanie szkół w sytuacji zagrożenia COVID-19” z 2.12. 2021r.

Pomimo to podkreślić należy, że Autorka sięgnęła po opracowania krajowe, mniej zagraniczne odnoszące się do badanego przedmiotu, co świadczy o odpowiednio pogłębionej teoretycznie znajomości zagadnienia naukowego, a układ bibliografii świadczy o tym, że praca nie posiada charakteru odtwórczego. Dysertacja stanowi teoretyczne opracowanie wybranego wycinka rzeczywistości społecznej, bez nastawienia na bezpośrednie zastosowanie w praktyce, co jednak nie wyklucza wykorzystania wniosków rozprawy w sytuacji przyszłych niespodziewanych zagrożeń.

Konstatując, pomimo stwierdzonych niedociągnięć, można stwierdzić, iż Doktorantka w sposób właściwy opisała proces badawczy i stosowane metody, niezbędne do osiągnięcia przedstawionego wyniku, a to pozwala na wyrażenie opinii, że opanowała metodologię badań naukowych. Zawarte w dysertacji rysunki, wykresy, tabele oraz załączniki wzmacniają jej wyrazistość naukową.

#### 4. KOMPOZYCJA I TREŚĆ MERYTORYCZNA ROZPRAWY

Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz załączników, łącznie 309 strony.

**W rozdziale pierwszym** zawarto założenia metodologiczne, które zostały przyjęte w przeprowadzonym procesie badawczym. Przedstawione zostało uzasadnienie podjęcia badań naukowych opisanych w sytuacji problemowej. Określony został przedmiot i cel badań, problem główny i problemy szczegółowe. W dalszej kolejności zostały scharakteryzowane metody i techniki badań naukowych, które zostały zastosowane w dysertacji, określono teren badań oraz przyjęte w badaniach ograniczenia. W końcowej części rozdziału scharakteryzowano etapy procesu badawczego. Co do tego rozdziału uwagi przedstawiłem w ocenie metodologicznej.

Rozdział drugi zatytułowany „**Bezpieczeństwo placówki edukacyjnej**” stanowi jeden z rozdziałów teoretycznych pracy. Dokonano w nim identyfikacji teoretycznych podstaw bezpieczeństwa, szkoda, że nie w ujęciu systemowym i w oparciu o nowe publikacje, jak również bez własnych ocen, postulatów i wniosków. Materiał opracowano dzięki zastosowaniu metody krytycznej analizy piśmiennictwa, analizy systemowej, wnioskowaniu i uogólnieniu.

We wstępie do rozdziału Doktorantka wykonała zapis: „...następnie **pochylnono się** nad kategorią współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa placówek edukacyjnych, dzieląc je na zagrożenia o charakterze fizycznym, psychospołecznym oraz w cyberprzestrzeni” – takich słów nie używa się w procesie badawczym, czy ten podział to są kategorie?

Rozdział rozpoczyna się od przybliżenia pojęcia bezpieczeństwa, Autorka przedstawia wiele definicji w tym zakresie, zaznaczając, że problematyka dysertacji wiąże się z bezpieczeństwem rozpatrywanym w perspektywie społecznej. Szkoda, że Autorka nie przedstawiła ciągu logicznego takiego wywodu, czyli innymi słowy, podziału bezpieczeństwa w oparciu o kryterium przedmiotowe, które pozwala wyszczególnić bezpieczeństwo militarne, polityczne, ekonomiczne, kulturowe i właśnie społeczne. **Dlatego proszę uzasadnić miejsce i rolę bezpieczeństwa szkoły w ogólnym systemie bezpieczeństwa?**

W dalszej części rozdziału Autorka opisuje pandemię COVID-19 jako jedno z kluczowych zagrożeń bezpieczeństwa, kwestią dyskusyjną jest stwierdzenie, **czy było to zagrożenie kluczowe** we współczesnym świecie. Na uwagę zasługuje wielopłaszczyznowa analiza tego zagrożenia nie tylko w kontekście bezpieczeństwa ale także w obszarze gospodarczym, politycznym, kulturowym oraz społecznym. W następnym podrozdziale scharakteryzowano system bezpieczeństwa placówek edukacyjnych, poczynając od wyszczególnienia podstaw prawnych, opisanie roli personelu szkolnego oraz dyrektora szkoły w zapewnieniu bezpieczeństwa. Przybliżono pojęcie i składowe systemu bezpieczeństwa szkoły, wyszczególniając elementy takie, jak organizacyjne, fizyczne (zwane także naprzemiennie technicznymi) oraz psychospołeczne. W dalszej części rozdziału zidentyfikowano oraz opisano szereg zagrożeń dla bezpieczeństwa placówek edukacyjnych, analizując je w trzech obszarach, tj. fizycznym, psychospołecznym oraz w cyberprzestrzeni. Na szczególną uwagę zasługuje przybliżenie ostatniego z wymienionych, który w dobie pandemii oraz społeczeństwa informacyjnego stanowi ważny obszar realizacji wielu usług społecznych, w tym edukacyjnych. Autorka przytoczyła szereg typologii zagrożeń dla bezpieczeństwa, co powoduje nieco chaotyczną narrację w zakresie uporządkowania definicji i ich gradacji w tym zakresie, nie przedstawiając własnej propozycji. W końcowej części przybliżono rządowe oraz pozarządowe inicjatywy społeczne podejmowane w celu zapewnienia bezpieczeństwa szkołom średnim, zarówno współcześnie, jak i w przeszłych latach.

Z rozdziału winne być sprecyzowane konkretne wnioski, bowiem przedstawione w zakończeniu to w sumie bardzo ogólne stwierdzenia, a nie odpowiedź na pytanie badawcze: Jakie są elementy dla organizacji współczesnego systemu bezpieczeństwa podmiotu edukacyjnego na przykładzie placówek szkolnictwa średniego? Zatem proszę w wystąpieniu wskazać jakie są to elementy.

Rozdział trzeci zatytułowany został **„Charakterystyka funkcjonowania placówek średniego szczebla w przestrzeni narodowej”**. Rozdział winien stanowić w mojej ocenie rozwiązania problemu badawczego: Jak zorganizowany jest system szkolnictwa średniego szczebla? W pierwszym z podrozdziałów Autorka przybliżyła ogólne ramy omawianego zagadnienia w wielu krajach europejskich, szkoda jednak że bez szczegółowych porównań do Polski, Autorka dopiero we wnioskach do rozdziału odnosi się do tej kwestii. Autorka szczegółowo opisuje specyfikę szkolnictwa średniego szczebla, jak również podstawy prawne ich funkcjonowania. Dzięki temu fragmentowi dysertacji widać wyraźnie, co stanowi dobrą podstawę pracy naukowej Doktorantki w zakresie badań analitycznych, że podstawy prawne obowiązujące w tym zakresie są przestarzałe i wymagają aktualizacji. W dalszej części rozdziału przedstawiono rolę szkoły w systemie edukacji, identyfikując oraz opisując szczegółowo elementy systemu edukacyjnego na poziomie szkół średnich. Opis ten jest dość wyczerpujący i uwzględnia składowe takie, jak: instytucje oświatowe, instrumenty regulujące funkcjonowanie, oraz elementy wewnątrzszkolne, będące w praktyce najbliższej podejmowanej w dysertacji problematyce.

W końcowej części rozdziału Doktorantka opisuje, jak funkcjonuje oświata na szczeblu lokalnym, co w kontekście szkolnictwa średniego ustalane jest na szczeblu powiatu, jednak podobnie jak w pierwszym bez wskazania, wniosków dla współczesnego systemu edukacji, lub rekomendacji dla zarządzających systemem. Rozdział ten w połączeniu z rozdziałem drugim były kluczowe do prowadzenia dalszych rozważań oraz wyciągania stosownych wniosków w przedmiotowej sprawie, jednak nie wskazano konkretnie jakich wniosków.

Z kolei rozdział czwarty zatytułowany **„Bezpieczeństwo placówek edukacyjnych w dobie pandemii COVID-19 w opinii dyrektorów szkół”** stanowi część empiryczną pracy. Został przygotowany w oparciu o przeprowadzone wywiady z dyrektorami szkół publicznych

średniego szczebla z powiatu płońskiego. Na całym terenie badań jest jednaście takich placówek, a badaniami objęto osiem z nich. Szkoda, że Autorka nie pokusiła się o przeprowadzenie wywiadów ze wszystkimi, co pozwoliło by nadać badanej populacji wymiar zupełności. Jak jednak zaznaczono w dysertacji, postawa taka miała na celu zwiększenie poczucia anonimowości wśród respondentów. W pierwszym podrozdziale przedstawiono ogólną kondycję placówek edukacyjnych średniego szczebla w czasie pandemii w całym kraju. Przybliżono dane statystyczne oraz wyniki raportów przygotowanych przez instytucje publiczne, w których pochylano się nad kwestią bezpieczeństwa szkół. W kolejnych podrozdziałach przedstawiono wnioski z badań własnych, począwszy od wyzwań jakie zidentyfikowali respondenci, dotyczących czasu pandemii oraz powrotu uczniów do szkół. W dalszej części zaprezentowano wnioski dotyczące poczucia bezpieczeństwa w kontekście trzech obszarów funkcjonowania placówki. Pierwszym z nich były rozwiązania organizacyjno-proceduralne, gdzie uwzględniono zalecenia ministerialne w zakresie organizacji procesu edukacyjnego, co pozwoliło na stwierdzenie, że większość z nich nie była dostosowana do warunków i możliwości szkół. Następnie przeanalizowano obszar rozwiązań zabezpieczenia technicznego, gdzie główny nacisk został położony na fizyczną ochronę obiektów oraz przeciwdziałanie zarażeniu się COVID-19 przez uczniów i personel szkoły. W ostatnim podrozdziale opisano obszar psychospołeczny, w którym zaakcentowano negatywny wpływ izolacji wymuszonej pandemią na kondycję psychiczną młodzieży oraz funkcjonowanie w kontaktach rówieśniczych.

Reasumując w rozdziale przedstawiono wiele treści, które jasno opisują, z jakimi wyzwaniami musiały mierzyć się szkoły średnie, a co za tym idzie dyrektorzy szkół, na których barkach spoczywało zapewnienie bezpieczeństwa w szkole. Wydawać się może, że pewnym niedociągnięciem rozdziału jest zatytułowanie niektórych podrozdziałów „poczucie bezpieczeństwa...”, co wskazuje na pewną subiektywność odczuwania w kontekście omawianego zagadnienia, a z treści poszczególnych podrozdziałów można raczej wywnioskować, że mamy do czynienia z obiektywnym stanem rzeczy, o jakim wnoszono na podstawie wywiadów z dyrektorami szkół.

Ostatni – piąty rozdział rozprawy został zatytułowany „**Bezpieczeństwo placówek edukacyjnych w dobie pandemii COVID-19 w opinii rodziców**” i opracowany w oparciu o wyniki ankiety przeprowadzonej drogą elektroniczną wśród rodziców uczniów powiatu płońskiego. Próba badawcza do badania dobrana była w sposób celowy i liczyła 252 osoby, co wskazuje, że przeprowadzone badania nie były w pełni reprezentatywne. Jak zauważa autorka pracy, już na etapie ograniczeń badawczych, jest świadoma tego niedociągnięcia i przyznaje, że ustalenie wielkości populacji generalnej byłoby trudne, nie wskazuje ona jednak, czy w ogóle podjęła jakiegokolwiek działania w tym zakresie. Zdawać by się mogło, że w przypadku kiedy w całym powiecie znajduje się tylko jednaście placówek szkolnictwa średniego szczebla, ustalenie liczby rodziców, o ile bez wątpienia jest czasochłonnym przedsięwzięciem, to jednak osiągalnym. Niemniej jednak, liczebność próby badawczej jest na tyle duża, że pozwala na poczynienie wniosków o charakterze statystycznym. Autorka wyodrębnia trzy obszary funkcjonowania placówki, tj. rozwiązań organizacyjno-proceduralnych, zabezpieczenia technicznego oraz psychospołeczny. Analizowane składowe mniej więcej pokrywają się z tymi, które przedstawiono w rozdziale czwartym, co daje możliwość porównania wielu kwestii z dwóch punktów widzenia, tj. dyrektorów szkół oraz rodziców i wskazania podobieństw i rozbieżności, co Autorka poczyniła we wnioskach do rozdziału. W ostatnim podrozdziale przedstawiono opinie rodziców na temat zaangażowania ich samych w kształtowanie bezpieczeństwa placówek edukacyjnych w czasie pandemii COVID-19, co także można odnieść do informacji pozyskanych od dyrektorów szkół, jednak

bez wskazań jak je można wykorzystać w procesie edukacyjnym. Podobnie jak w poprzednich rozdziałach wnioski/konkluzje są bardzo ogólne i nie w pełni odnoszące się do założeń metodologicznych.

**W zakończeniu** dysertacji Doktorantka dokonała oceny rozwiązań badawczych i przedstawiła rekomendacje które mogą być wykorzystane w funkcjonowaniu placówek edukacyjnych w sytuacji zagrożeń. Reasumując praca to również pozytywnie usystematyzowana wiedza odpowiadająca tematowi.

## 5. WNIOSKI

Dysertacja pt. **„BEZPIECZEŃSTWO PLACÓWEK EDUKACYJNYCH SZKOLNICTWA ŚREDNIEGO W CZASIE PANDEMII COVID-19”** w mojej opinii przyczynia się do wzbogacenia dotychczasowego dorobku naukowego w zakresie naukowej refleksji nad bezpieczeństwem. Doktorantka poprawnie i ciekawie zaprezentowała obecny stan funkcjonowania systemu bezpieczeństwa w szkołach. Dzięki analitycznemu podejściu do problemu badawczego, sprecyzowano hipotezę roboczą, a po dokonaniu krytycznej oceny wyników badań, zebrano i opracowano wyniki i wnioski, które mogą posłużyć do dalszych badań.

Należy podkreślić, iż w całej pracy **widoczna jest wiedza i doświadczenie Doktorantki**, wynikające z faktu, że jest kierownikiem placówki edukacyjnej, dzięki temu rozważania, badania i formowane w dysertacji wnioski, są na wysokim poziomie merytorycznym. Co w całej treści rozprawy **świadczy o dobrym przygotowaniu Doktorantki do samodzielnego prowadzenia badań naukowych, a także o jej erudycji i sumienności badawczej.**

**Podczas obrony rozprawy proszę Doktorantkę o udzielenie odpowiedzi w referacie na niejasności wskazane w charakterystyce rozdziałów, a ponadto na następujące pytania:**

1. W mojej ocenie nie do końca określono kto był respondentem i czy jest on kompetentną osobą w danym temacie /ekspertem/, dotyczy to szczególnie rodziców – proszę uzasadnić słuszność Pani podejścia oraz uzasadnić wiarygodność badań?
2. W rozdziale badawczym sprecyzowała Pani po kilka: celów, problemów i hipotez szczegółowych, nie dowiązując do których rozdziałów ich przyporządkować? W poszczególnych rozdziałach brak jest w podsumowaniach/konkluzjach odpowiedzi jak dany problem rozwiązano i czy hipoteza się potwierdziła lub nie – proszę przedstawić kilka konkretnych – praktycznych wniosków z całego procesu badawczego.
3. W rozdziale drugim przedstawiła Pani pojęcie i składowe systemu bezpieczeństwa, jednak zasadnicze pytanie: Czy w teorii systemów w tym bezpieczeństwa istnieje system bezpieczeństwa szkoły?
4. Jak Pani ocenia, czy nowa „Ustawa z dnia 16 czerwca 2023 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela”, wpłynie na poziom bezpieczeństwa w szkołach?

## 6. KONKLUZJA

Reasumując, przytoczone drobne uwagi krytyczne nie podważają mojej ogólnie pozytywnej oceny pracy. Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji dysertacja wnosi wkład do nauk o bezpieczeństwie i stanowi samodzielny dorobek naukowy Doktorantki, która wykazała się dobrą znajomością instrumentarium badawczego, a także umiejętnością samodzielnego planowania i prowadzenia badań.

Biorąc pod uwagę metodologiczny i merytoryczny poziom przedstawionych w rozprawie rozwiązań, a także ich oryginalność i użyteczność stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymagania określone w art. 13 ust. 1, Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. j.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1789, ze zmianami) oraz art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668), jak również zmiany wynikające z Dz.U. 2022 poz. 574, i rekomenduję o przyjęcie jej do dalszego postępowania kwalifikacyjnego i wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Barbara SAWCZUK-GOŁASZEWSKA do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Małgorzata Dępczewska